

การศึกษาการเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตของครัวเรือนเกษตรกร
ที่ทำตามการเกษตรอย่างพอเพียงตามแนว พระราชดำริ*

A Study of Changes in the Quality of Life of Agricultural Households
Upholding the Royal Sufficiency Agricultural Initiative

เสถียร รุจิรวินิช**

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตของครัวเรือนเกษตรกรที่ทำการเกษตรอย่างพอเพียงตามแนวพระราชดำริ ผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ ผู้นำชุมชน และเจ้าหน้าที่ของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ โดยมีพื้นที่ศึกษารวม 8 หมู่บ้านในตำบลสามพระยา อำเภอสระบุรี จังหวัดเพชรบุรี ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก การวิเคราะห์และแปลผลข้อมูลด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการวิจัยพบว่า การเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของครัวเรือนเกษตรกรที่ทำการเกษตรอย่างพอเพียงตามแนวพระราชดำริ ปัจจัยหลักมาจากความสำเร็จในการขับเคลื่อนโครงการของศูนย์ศึกษาเพื่อการ

พัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และยังมีองค์ประกอบอื่น ๆ อีกประกอบด้วย ส่วนราชการต่างๆ ที่ให้ความร่วมมือและความช่วยเหลือ ผู้นำชุมชน และสมาชิกของครัวเรือนเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการฯ การวิจัยพบว่า ข้อจำกัดและปัญหาอุปสรรคที่สำคัญของโครงการ ได้แก่ แหล่งน้ำและปริมาณน้ำเพื่อทำการเกษตรที่ยังมีไม่เพียงพอต่อความต้องการของเกษตรกร และเรื่องค่านิยมของประชาชนบางส่วนในท้องถิ่นที่นิยมอาชีพรับจ้างซึ่งให้ผลตอบแทนที่เร็วกว่า ผลการวิจัยได้นำเสนอปัจจัยแห่งความสำเร็จในการดำเนินโครงการ การอภิปรายผล และข้อเสนอแนะต่อการดำเนินโครงการ

Abstract

This research examines changes in the quality of life of agricultural households in accordance with the Royal Sufficiency Agricultural Initiative (RSAI). The sample group participating in the project included agriculturalists, community leaders, and staff from RSAI's

Huai Sai Development Study Center. Participants were from eight villages in Tambon Sampraya in Cha-am District in Petchaburi Province. Interviews were conducted to obtain in-depth information, and the data gathered were qualitatively analyzed. The research found that

* ได้รับความสนับสนุนการวิจัยจากโครงการพัฒนามหาวิทยาลัยวิจัยแห่งชาติ กลุ่มวิจัยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ CC572A จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

** อาจารย์พิเศษ สถาบันวิจัยสภาพแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

improvements in the quality of life of the agricultural households resulted from the project's successful operations, plus cooperation and assistance from government agencies, community leaders, and members of the participating agricultural households. It was found that major limitations and challenges included inadequate water sources and water

shortage to meet the agriculturalists' needs, and that a group of local residents preferred different types of employment with faster pay. In summary, the research presented factors that successfully contributed in organizing the project, discussions, and recommendations for future projects.

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พื้นที่ห้วยทรายในอดีตมีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ มีสัตว์ป่ามากมายโดยเฉพาะเนื้อทรายอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากจึงได้ชื่อว่า “ห้วยทราย” อีกทั้งยังเป็นแหล่งต้นน้ำ ลำธาร เป็นแหล่งอาหารของราษฎรต่อมาราษฎรได้เข้ามาอาศัยทำกิน บุกรุกแผ้วถางป่า ประกอบอาชีพทางการเกษตรโดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำไร่ปลูกระดและใช้สารเคมีอย่างผิดวิธีส่งผลให้ระบบนิเวศน์เสื่อมโทรมลงอย่างรวดเร็ว ป่าไม้ได้ถูกทำลายลงทำให้ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล ปริมาณน้ำฝนลดน้อยลงจนมีลักษณะเป็นพื้นที่อับฝน ดินขาดการบำรุงรักษาจนเกิดความไม่สมดุลทางธรรมชาติเกิดการชะล้างพังทลายของหน้าดินค่อนข้างสูงสภาพดินเกิดความเสื่อมโทรม พืชพันธุ์ไม้ที่ปลูกไม่สามารถเจริญเติบโตได้ ต่อมาได้มีพระราชดำริที่จะพัฒนาด้านการเกษตรกรรมควบคู่การปลูกป่าเพื่อฟื้นฟูสภาพป่าไม้ให้กลับอุดมสมบูรณ์ดังเดิมและสามารถทำการปลูกพืชชนิดต่างๆ ได้ การจัดหาแหล่งน้ำสนับสนุน การปลูกป่าและการเพาะปลูกพืชจัดระเบียบให้ราษฎรในพื้นที่โครงการให้เข้าอยู่อาศัยและทำกินอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ และสอดคล้องกับธรรมชาติ โดยดำเนินการให้ราษฎรได้เข้าร่วมดูแลรักษาตลอดจนได้อาศัยผลผลิตจากป่าและเพาะปลูกพืชต่างๆ ไม่ต้องเข้าไปบุกรุกทำลายป่าไม้อีกต่อไป ทำให้เกิดโครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำรินี้ โครงการดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อ

อนุรักษ์และฟื้นฟูรักษาป่าไม้และสภาพแวดล้อมให้เกิดความชุ่มชื้นในพื้นที่โครงการและบริเวณใกล้เคียงให้กลับคืนสู่ความอุดมสมบูรณ์ตามแนวพระราชดำริ เพื่อเป็นศูนย์รวมในการศึกษาค้นคว้า ทดลอง วิจัยและแสวงหาแนวทางตลอดจนวิธีการพัฒนาในด้านต่างๆ ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม และการประกอบอาชีพตามแนวพระราชดำริ นอกจากนี้โครงการดังกล่าวยังมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาและส่งเสริมอาชีพตลอดจนพัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับราษฎรในบริเวณศูนย์การศึกษาพัฒนาห้วยทรายฯ และใกล้เคียงให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และเพื่อให้ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริเป็นสถานที่ให้ความรู้และศึกษาดูงานแก่เกษตรกรและประชาชนทั่วไปตลอดจนสามารถปรึกษาขอคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่ได้ภายในสถานที่เดียวกันได้ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เป็นแหล่งเรียนรู้ ทั้งทางตรงและทางอ้อม ในเรื่องของการอนุรักษ์ ฟื้นฟู ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งถ่ายทอดวิชาการและเทคโนโลยีให้กับประชาชน เพื่อเป็นทางเลือกในการพัฒนาอาชีพ ตามภูมิสังคม โดยการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนหมู่บ้านรอบศูนย์ฯ ให้มีอาชีพ รายได้ และมีความสุขอย่างยั่งยืน โดยนำเสนอชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พันธกิจของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ประกอบด้วยการดำเนิน

การศึกษา วิจัย ทดลอง ตามแนวพระราชดำริของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และ ดำเนิน การศึกษา วิจัย ทดลอง เพิ่มเติมจากแนวพระราชดำริ เฉพาะเพื่อให้การดำเนินการตามแนวพระราชดำริ บรรลุผล หรือเพื่อให้มีการขยายผลตามแนวพระราชดำริ มากยิ่งขึ้น ตลอดจนการนำแนวพระราชดำริ และ ผลที่ ได้จากการดำเนินการศึกษา วิจัย ทดลองตามแนว พระราชดำริไปดำเนินการในพื้นที่ของศูนย์ศึกษาพัฒนา ห้วยทรายฯ เพื่อนำไปใช้เป็นตัวอย่างในการพัฒนาระบบ ฐานข้อมูลเพื่อให้บริการข้อมูลแก่ หน่วยงานอื่นๆ รวมทั้งประชาชนที่ต้องการข้อมูล รวบรวมผลการศึกษา ผลการวิจัย ผลการทดลอง จัดทำเป็นองค์ความรู้ เพื่อใช้ในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ และเพื่อใช้เป็น คู่มือในการขยายผลสู่ประชาชนโดยรอบพื้นที่ ให้ความรู้ เพิ่มเติมกับสมาชิกเดิม เพื่อพัฒนาการดำเนินกิจกรรม ของสมาชิก โดยเน้นการพัฒนาอย่างยั่งยืน และเป็น ไปตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สามารถใช้เป็น ตัวอย่างแก่ประชาชนที่ยังไม่ได้เข้าร่วมโครงการ และ ใช้เป็นที่ศึกษาดูงานให้กับคณะศึกษาดูงาน ศูนย์ศึกษา พัฒนาห้วยทรายฯยังส่งเสริมให้ประชาชนและองค์กร ท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ฟื้นฟู พัฒนา ดูแล และรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้ง ให้มีส่วนร่วมในการเสนอปัญหาและวางแผนพัฒนา คุณภาพชีวิตของตนเอง

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยมีแนวคิดที่ จะศึกษาคุณภาพชีวิตของครัวเรือนเกษตรกรในพื้นที่ห้วย ทรายฯ เพื่อศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิต วิธี ความเป็นอยู่ สภาพทางสังคม และสภาพการประกอบ อาชีพของครัวเรือนเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการตามแนว พระราชดำริ ตลอดจนการบริหารจัดการของครัวเรือน เกษตรกรเพื่อเพิ่มผลผลิตและการเพิ่มคุณค่าคุณภาพชีวิต ให้แก่ครอบครัว โดยจะทำการศึกษากลุ่มครัวเรือน เกษตรกรในพื้นที่โครงการของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วย ทรายฯอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

Christian University of Thailand Journal

Vol.18 No.2 (May – August) 2012

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาการเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตของ ครัวเรือนเกษตรกรที่ทำการเกษตรอย่างพอเพียงตามแนว พระราชดำริ
2. ศึกษาการบริหารจัดการที่เกี่ยวข้องกับครัว เรือนเกษตรกรโดยใช้หลัก Balanced Scorecard มีองค์ประกอบต่างๆ รวม 4 ด้าน ได้แก่ ด้านพันธกิจ เป็นการศึกษากฎปฏิบัติตามแผนและการปฏิบัติงาน ทั่วไป ด้านกลุ่มเป้าหมาย (กลุ่มครัวเรือนเกษตรกร) เป็น การศึกษาผลกระทบต่อด้านสังคม ด้านการดำเนินโครงการ เป็นการศึกษากับการบริหารจัดการทรัพยากรของ ครัวเรือนเกษตรกร และด้านการเรียนรู้และพัฒนา เป็น การศึกษาความร่วมมือและการประสานงานระหว่างผู้นำ/ แกนนำชุมชนกับบุคลากรโครงการ และการขยาย ผลหลังจากเข้าร่วมโครงการตามแนวพระราชดำริ

ขอบเขตของการวิจัย

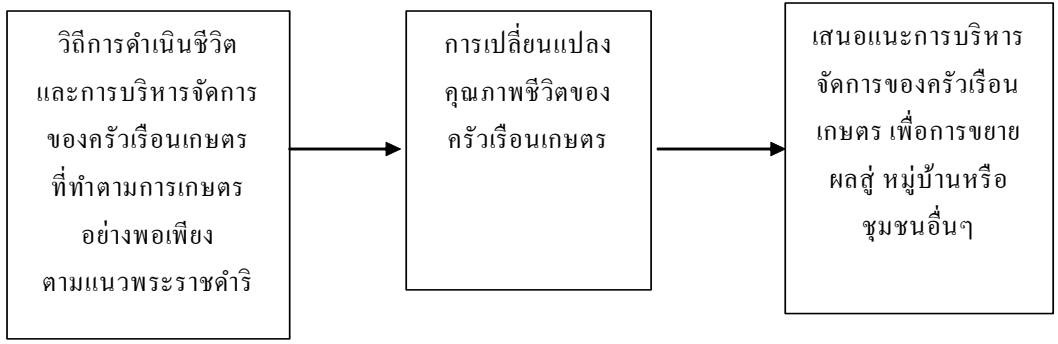
1. พื้นที่ศึกษา ได้แก่ พื้นที่ตำบลสามพระยา อำเภอมะนัง จังหวัดเพชรบุรี ซึ่งเป็นพื้นที่เพื่อการพัฒนา อันเนื่องมาจากพระราชดำริห้วยทราย
2. ผู้ให้ข้อมูลหลักได้แก่ เกษตรกร ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจาก พระราชดำริในพื้นที่ศึกษา
3. ระยะเวลาการเก็บข้อมูล ดำเนินการเก็บ ข้อมูลระหว่างเดือนมีนาคม ถึงเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2554
4. เนื้อหาในการศึกษา ได้กำหนดขอบเขต เนื้อหาการวิจัยที่ครอบคลุมประเด็นสำคัญของการ เปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตและการบริหารจัดการของครัว เรือนเกษตรกรที่ทำการเกษตรอย่างพอเพียงตามแนว พระราชดำริ

กรอบแนวคิดการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้มีแนวความคิดที่ว่าวิถีการ ดำเนินชีวิตและการบริหารจัดการของครัวเรือนเกษตรกร ที่ทำตามการเกษตรอย่างพอเพียงตามแนวพระราชดำริ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตของครัวเรือน

เกษตรไปจากเดิมก่อนเข้าร่วมโครงการอย่างไรบ้าง และเสนอแนะการบริหารจัดการของครัวเรือนเกษตร เพื่อการขยายผลสู่หมู่บ้านหรือชุมชนอื่นๆ จากกรอบ

แนวคิดของการวิจัยดังกล่าวข้างต้นสามารถเขียนเป็นแผนภาพได้ตามแผนภาพที่ 1

ภาพที่ 1 แสดงกรอบแนวคิดการวิจัย

การทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวข้อง

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นหนึ่งในแนวพระราชดำริพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ได้พระราชทานเป็นปรัชญาในการดำรงชีวิตที่ยึดหลักความพอเหมาะพอดี มีเหตุมีผลและความไม่ประมาท ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงถือปฏิบัติด้วยพระองค์เองอย่างต่อเนื่องยาวนาน ทรงดำรงชีวิตเป็นแบบอย่างได้อย่างสมบูรณ์ อีกทั้งได้พระราชทานพระราชดำรัสให้คนไทยนำไปปฏิบัติตั้งแต่ปี พ.ศ.2517 และเมื่อคราวเกิดวิกฤติเศรษฐกิจปี พ.ศ. 2540 ได้เห็นประโยชน์อย่างชัดเจนเมื่อวิกฤติของสังคมไทยที่สะสมต่อเนื่องหลายปี ความฟุ้งเฟ้อจากภาวะเศรษฐกิจรุ่งเรืองนับตั้งแต่ปีพ.ศ. 2530 เป็นต้นมาทำให้สังคมไทยขาดจิตสำนึกของความพอดีและพอเพียง มีการใช้จ่ายสอยอย่างฟุ้งเฟ้อทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชน การดำเนินงานด้านต่างๆตั้งอยู่บนพื้นฐานของความไม่ระมัดระวัง ขาดความประหยัดและขาดสติที่จะปฏิบัติงานและการดำเนินชีวิต

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเป็นแนวทางการแก้ไขให้

รอดพ้นและสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ และความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทรงเห็นความสำคัญของ “พออยู่พอกิน” ซึ่งมีผลต่อราษฎรและประเทศชาติ ที่สำคัญคือเป็นแบบอย่างที่ดีให้คนไทย ในการดำเนินชีวิตแบบทางสายกลาง มีความขยันหมั่นเพียรในการประกอบสัมมาอาชีพ รู้จักใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด และรู้จักประมาณตน เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลางโดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อยุคโลกาภิวัตน์ การพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงหลักการ 3 อย่าง ได้แก่ หลักความพอประมาณ หลักความมีเหตุผล และหลักการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว โดยมีความรู้ ความรอบครอบ และคุณธรรม เป็นเงื่อนไขสำคัญในการปฏิบัติ ความพอประมาณ หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียง ต้องเป็นไป

อย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ ส่วนการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว เป็นการเตรียมความพร้อมในการรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต ทั้งใกล้และไกล มีมาตรการป้องกันความเสี่ยงที่รอบคอบและรัดกุมไปสูการปฏิบัติ ทั้งนี้ในหลักการทั้ง 3 อย่าง ต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไข 2 ประการ อันได้แก่ เงื่อนไขของความรอบรู้ รอบคอบ ระมัดระวัง ซึ่งเป็นพื้นฐานของความมีเหตุมีผลที่จะอธิบายความพอประมาณ ไม่เกินตัว และก่อให้เกิดภูมิคุ้มกันที่ดี และเงื่อนไขของความยุติธรรม จริยธรรม ความเพียร ความซื่อสัตย์ สุจริต เป็นพื้นฐานของการกระทำ และการใช้เหตุผลที่จะไม่เข้าข้างตนเองหรือก่อให้เกิดความเดือดร้อนกันส่วนรวม

เศรษฐกิจพอเพียงสำหรับเกษตรกร

แนวคิดระบบเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับเกษตรกรตามแนวพระราชดำริ ตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักการ “ทฤษฎีใหม่” 3 ขั้นตอน ขั้นตอนที่หนึ่ง เกษตรกรมีความพอเพียงเลี้ยงตัวเองได้บนพื้นฐานของความประหยัด ขั้นที่สอง การรวมพลังกันในรูปกลุ่มเพื่อทำการผลิตการตลาด การจัดการรวมทั้งด้านสวัสดิการ การศึกษา การพัฒนาสังคม และขั้นที่สาม ได้แก่การสร้างเครือข่ายกลุ่มอาชีพ และขยายกิจกรรมทางเศรษฐกิจให้หลากหลายโดยประสานความร่วมมือกับภาครัฐกิจ ร่วมมือภาคองค์กรพัฒนาเอกชนและภาคราชการในด้านเงินทุน การตลาด การผลิต และการจัดการดังนี้

1. ให้ประชาชนพออยู่พอกินตามสมควรแก่สภาพในระดับที่ประหยัดไม่อดยากและเลี้ยงตนเองได้ตามหลักปรัชญาของ “เศรษฐกิจพอเพียง”
2. ในหน้าแล้งมีน้ำน้อยก็สามารถนำน้ำที่เก็บไว้ในสระมาปลูกพืชต่างๆ ที่ใช้น้ำน้อยได้โดยไม่ต้องอาศัยน้ำจากชลประทาน

3. ในปีที่ฝนตกตามฤดูกาลมีน้ำดีตลอดปี ทฤษฎีใหม่นี้ก็สามารถสร้างรายได้ให้ร่ำรวยขึ้นได้

4. ในกรณีที่เกิดอุทกภัยก็สามารถที่จะฟื้นตัวและช่วยตัวเองได้ในระดับหนึ่ง โดยทางราชการไม่ต้องช่วยเหลือมากเกินไป อันเป็นการประหยัดงบประมาณด้วย

การทำเกษตรทฤษฎีใหม่จึงมีความสำคัญและมีบทบาทต่อภาคเกษตร ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจเติบโตของประเทศอย่างยั่งยืน อย่างไรก็ตาม ต้องมีองค์ประกอบหลายประการที่จะทำให้เกษตรวิธีนี้ประสบผลสำเร็จและก้าวไปอย่างมั่นคงไม่ล้มเลิกกลางคัน มีการขยายผลที่เหมาะสมในทุกๆ ด้าน ไม่ขยายผลรวดเร็วเกินไป ในผู้ที่มีส่วนร่วมยังคงขาดความเข้าใจเกี่ยวกับทฤษฎีใหม่ที่แท้จริง ทฤษฎีใหม่ทำให้เกษตรกรได้รับการตอบสนองทั้งด้านส่วนตัวและสังคมได้ในระดับสูง ได้ผลผลิตทางการเกษตรเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากมีน้ำเพียงพอ มีรายได้เพิ่มขึ้นครอบครัวอบอุ่น มีความสามัคคีในระดับชุมชนและในระดับสถาบัน เป็นการส่งผลเกื้อกูลซึ่งกันและกัน สภาพพื้นดินที่เคยแห้งแล้งขาดแคลนน้ำ กลับกลายเป็นแผ่นดินที่อุดมสมบูรณ์มากขึ้น เป็นการรักษาสอดคล้องกับดินและธรรมชาติ สิ่งที่ยังระงัง คือ การนำชื่อทฤษฎีใหม่ไปใช้ในโครงการต่างๆ ควรเน้นให้ชัดเจนว่าโครงการนั้นๆ มีการพัฒนาเกษตรในลักษณะแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่อย่างแท้จริง เพื่อมิให้เกิดความสับสนในสาระแท้จริงของทฤษฎีใหม่ (เอกสารการฝึกอบรมเกษตรกรตามแนวพระราชปรีชาญาณเศรษฐกิจพอเพียง “เกษตรทฤษฎีใหม่” ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2550 : 4-5)

วิธีการวิจัย

แหล่งที่มาของข้อมูลเพื่อนำมาใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย ข้อมูลทุติยภูมิและข้อมูลปฐมภูมิ ข้อมูลทุติยภูมิเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูล ได้แก่แหล่งข้อมูลของโครงการของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่อง

มาจากพระราชดำริ สถาบันการศึกษา ส่วนราชการหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ส่วนข้อมูลปฐมภูมิเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย กลุ่มเป้าหมายได้แก่ เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ ผู้นำชุมชน และเจ้าหน้าที่ของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ดังนั้นจำนวนผู้เข้าร่วมวิจัยจึงขึ้นอยู่กับความอึดตัวของข้อมูลที่จะได้ การตรวจสอบความครบถ้วนหรือความเพียงพอของข้อมูลด้วยวิธีพิจารณาความอึดตัวของข้อมูล การทดสอบด้วยเทคนิคการเก็บข้อมูลด้วยการเก็บข้อมูลเพิ่มเติม เช่นสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่มีลักษณะพิเศษหรือแตกต่างไปจากกลุ่มตัวอย่างที่ทำการสัมภาษณ์แล้ว ทำการสัมภาษณ์ใหม่ประเด็นเดียวกันเพื่อค้นหาว่ามีข้อมูลใหม่หรือไม่ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลระหว่างเดือนมีนาคมถึงเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2554 ขั้นตอนการวิจัยดังกล่าวทำให้มีผู้ให้ข้อมูลจำนวนทั้งสิ้น 18 ราย ประกอบด้วย เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ

จำนวน 9 ราย ผู้นำชุมชน จำนวน 8 ราย และเจ้าหน้าที่ของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ จำนวน 1 ราย ในพื้นที่ศึกษารวม 8 หมู่บ้านของตำบลสามพระยา อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี

ผู้วิจัยได้ประยุกต์ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปรากฏการณ์วิทยาของโคไลซี่ (Colaizzi, 1978 อ้างในพัชรี คมจักรพันธ์, 2544 : 43) โดยมีขั้นตอนการวิเคราะห์ได้แก่ การจัดกลุ่มความหมายเป็นหัวข้อและหมวดหมู่ หรือนำข้อความหรือประโยคที่สำคัญมากำหนดความหมายแต่ละประโยค การจัดกลุ่มข้อความตามลักษณะที่มีความหมายในทำนองเดียวกัน จัดกลุ่มให้เป็นประเด็นหลัก และนำหัวข้อทั้งหมดย้อนไปตรวจสอบข้อมูลเบื้องต้น เพื่อตรวจสอบความตรงของข้อมูลอีกครั้ง การอธิบายความหมายของประเด็นที่ได้จากการศึกษาอย่างละเอียดครบถ้วน การนำคำอธิบายดังกล่าวไปรวมกัน และสังเคราะห์เป็นประโยคที่เป็นโครงสร้างที่มีสาระสำคัญของการศึกษาเพื่อสรุปเป็นผลการศึกษา

ภาพที่ 2 และภาพที่ 3 การสัมภาษณ์เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการและพื้นที่ทำการเกษตร

ผลการศึกษาวิเคราะห์

การศึกษาวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตของครัวเรือนเกษตรกรที่ทำการเกษตรอย่างพอเพียงตามแนวพระราชดำริ ผู้วิจัยได้เน้นการศึกษาวิเคราะห์ไปยังหน่วยงานหลักที่ส่งเสริมการเกษตรอย่างพอเพียงตาม

แนวพระราชดำริในพื้นที่โครงการ การเข้าร่วมโครงการของครัวเรือนเกษตรกร การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทางด้าน จุดแข็ง จุดอ่อนโอกาสในการพัฒนาและปัญหาอุปสรรคในการเข้าร่วมโครงการ

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯกับงานพัฒนา อาชีพทางการเกษตร

การศึกษาทางด้านพันธกิจ พบว่าพันธกิจต่างๆ เมื่อนำไปปฏิบัติแล้วทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตของครัวเรือนเกษตรกรที่ดีขึ้น ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯมีพันธกิจที่สำคัญรวม 5 พันธกิจด้วยกัน พันธกิจที่หนึ่งได้แก่ การศึกษาวิจัย ทดลองตามแนวพระราชดำริ และดำเนินการศึกษาวิจัยทดลองเพิ่มเติมเฉพาะเพื่อให้การดำเนินการตามแนวพระราชดำริบรรลุผลตามมากยิ่งขึ้น พันธกิจที่สองได้แก่การนำแนวพระราชดำริและผลที่ได้จากการดำเนินการศึกษา วิจัย ทดลองนำไปดำเนินการในพื้นที่ของศูนย์ศึกษาพัฒนาห้วยทรายฯ ให้เกิดเป็นรูปธรรม พันธกิจที่สามเป็นการรวบรวมผลการศึกษา ผลการวิจัย ผลการทดลองจัดทำเป็นองค์ความรู้ในหลายๆด้าน เพื่อใช้ในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ และเพื่อใช้เป็นคู่มือในการขยายผลสู่ประชาชนโดยรอบพื้นที่ พันธกิจที่สี่เป็นการส่งเสริมให้ประชาชนและองค์กรท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ฟื้นฟูพัฒนาดูแล และรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และให้มีส่วนร่วมในการเสนอปัญหา การวางแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง และ พันธกิจที่ห้าเป็นการพัฒนาบุคลากรและการปฏิบัติงานของบุคลากรของศูนย์ ให้สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากมีการวางแผนการตอบรับให้ความรู้ต่างๆ แก่ เกษตรกรในเรื่องการประกอบอาชีพ ตลอดจนมีการติดตามผลการฝึกอบรมที่ราษฎรนำไปปฏิบัติในพื้นที่ของตนเองด้วย

การศึกษาทางด้านกลุ่มเป้าหมายพบว่า แนวทางการพัฒนาและเป้าหมายของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ ได้แก่การส่งเสริมอาชีพแก่ครัวเรือนเกษตรกรตามแนวพระราชดำริ “เศรษฐกิจพอเพียง” เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของครัวเรือนเกษตรกรให้ดีขึ้น โดยในเบื้องต้นเน้นการพัฒนาให้เกษตรกรทำการเกษตรตามทฤษฎีใหม่ในขั้นที่ 1 หลังจากเศรษฐกิจของครัวเรือนและชุมชนมีการพัฒนาและมีความเข้มแข็งแล้วอาจพัฒนาเป็นขั้นที่ 2 ได้โดยที่ทฤษฎีใหม่มีอยู่ 3 ขั้น

ขั้นที่ 1 คือความพอเพียงเลี้ยงตัวเองได้ภายใต้ความประหยัดค่าใช้จ่าย ซึ่งเป็นพื้นฐานแรกที่ประชาชนประกอบอาชีพตั้งตัวตามความพอมือพอกิน เป็นพื้นฐานที่มีความสำคัญอย่างมาก เพราะคนที่พึ่งตนเองได้แล้ว ย่อมพัฒนาขึ้นไปได้เป็นขั้นที่ 2 ได้แก่การรวมกลุ่มเพื่อสร้างพลัง ทั้งในเรื่องของการผลิต ตลาด ประสิทธิภาพของสังคม เมื่อรวมกลุ่มกันได้แล้วมันก็จะเกิดขึ้นต่อไป เข้าระบบธุรกิจ ขั้นที่ 3 เป็นการหาแหล่งเงินทุนเข้าทำเป็นระบบทำเป็นธุรกิจจริงๆ

การศึกษาทางการจัดการพบว่าการจัดการของศูนย์ศึกษาพัฒนาห้วยทรายฯได้แบ่งออกเป็น 3 งานหลัก ประกอบด้วย งานบริหาร งานวิชาการ และงานขยายผล การทำงาน การจัดการองค์กรเกิดจากการที่มีหลายหน่วยงานมาทำงานร่วมกันทั้งหมดเป็นศูนย์ศึกษาพัฒนาห้วยทรายฯ เป็นการทำงานแบบบูรณาการ

การศึกษาทางการเรียนรู้และพัฒนาพบว่าการเรียนรู้และพัฒนาของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯจำเป็นต้องใช้เวลาเนื่องจากเป็นโครงการที่เป็นระบบบูรณาการ ความรู้ในเรื่องต่างๆเกี่ยวกับการพัฒนาตามโครงการนี้เข้าด้วยกัน โดยที่จะต้องมีความเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพดิน เรื่องการพัฒนาแหล่งน้ำและการจัดสรรน้ำ เรื่องการอนุรักษ์และการฟื้นฟูป่าไม้ตลอดจนทรัพยากรธรรมชาติ เรื่องการประกอบอาชีพของเกษตรกรและครัวเรือนเกษตรกร เรื่องของการใช้พลังงานและการอนุรักษ์พลังงาน

การเข้าร่วมโครงการของของครัวเรือนเกษตรกร

การศึกษาพบว่า ครัวเรือนเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการส่วนใหญ่จะเข้ารับการอบรมเกือบทุกเรื่องทั้งทางศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ ได้จัดให้มีการอบรม แต่การดำเนินโครงการใดๆ นั้นจะคำนึงถึงความเหมาะสมของพื้นที่ เช่นโครงการการดำเนินชีวิตเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ และเกษตรแบบผสมผสานตามหลักทฤษฎีใหม่

ครัวเรือนเกษตรกรมีความสนใจโครงการเป็นอย่างดี เนื่องจากเป็นโครงการตามแนวพระราชดำริที่ส่งเสริมให้เกษตรกรมีความอยู่ดีกินดี และเหตุผลที่ทำให้เกษตรกรตัดสินใจเข้าร่วมโครงการพบว่า ส่วนใหญ่มีเหตุผลที่ตรงกันว่าเดิมก็มีการประกอบอาชีพทางการเกษตรอยู่แล้ว พอโครงการเข้ามาจึงทำให้ได้ประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพ

การเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตของครัวเรือนเกษตรกร

ผู้วิจัยได้ศึกษาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรและครอบครัวของเกษตรกร สภาพเศรษฐกิจและรายได้ของครัวเรือน สภาพเศรษฐกิจของชุมชน รวมทั้งการส่งเสริมและพัฒนาสภาพสังคมภายในชุมชน ตลอดจนวิเคราะห์การพัฒนาเผยแพร่ความรู้แก่เยาวชนปลูกฝังให้เยาวชนได้รู้จักทำเกษตรแบบผสมผสาน การศึกษาพบว่าโครงการการเกษตรอย่างพอเพียงตามแนวพระราชดำริทำให้คุณภาพชีวิตของครัวเรือนดีขึ้น การศึกษาสภาพเศรษฐกิจของครัวเรือนพบว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนมากเห็นว่าโครงการนี้ทำให้สภาพเศรษฐกิจของครัวเรือนดีขึ้น ลดต้นทุนในการประกอบอาชีพ และลดค่าใช้จ่ายภายในครัวเรือนลง การศึกษาด้านสภาพเศรษฐกิจของชุมชนนั้นพบว่าในภาพรวมของชุมชนแล้ว สภาพเศรษฐกิจของชุมชนดีขึ้นหลังจากที่มีโครงการเข้ามา ด้านสภาพสังคมของชุมชนพบว่าโครงการเศรษฐกิจอย่างพอเพียงตามแนวพระราชดำริทำให้เกิดการส่งเสริมและพัฒนาสภาพสังคมภายในชุมชน เนื่องจากโครงการนี้ทำให้ประชาชนในพื้นที่โครงการมีความสามัคคีกันมากขึ้น มีการติดต่อพบปะพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ปรีกษาหารือ และประสานงานกันภายในชุมชนมากขึ้น นอกจากนี้โครงการนี้ยังส่งเสริมและปลูกฝังให้เยาวชนได้เรียนรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจอย่างพอเพียง

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของการดำเนินโครงการพบว่าจุดแข็งของโครงการได้แก่ เป็นโครงการพระราชดำริที่ทรงรับสั่งไว้พิสูจน์ได้ทุกอย่าง ความรู้ที่ทางโครงการถ่ายทอดหรืออบรมให้เป็นความรู้ที่ได้รับ การยอมรับว่าเกษตรกรสามารถนำไปใช้ให้เกิด

ประโยชน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โครงการมีศูนย์ต้นแบบที่มีการทดลองปฏิบัติให้ดูเป็นแบบอย่างทำให้เกษตรกรสามารถมาอบรม มาดูงาน เป็นที่เรียนรู้ในศูนย์ศึกษา เพื่อการพัฒนาห้วยทรายใต้ โครงการมีบุคลากรที่พร้อม มีความรู้ความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ มีเจ้าหน้าที่ที่เอาใจใส่ในการดูแล ติดตาม ประสานงาน ทำให้ครัวเรือนเกษตรกรได้รับประโยชน์อย่างเต็มที่ การบริหารจัดการของโครงการมีหน่วยงานร่วมดำเนินโครงการที่หลากหลาย มีการประสานงาน ความสามัคคี ปฏิบัติงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้เกษตรกรยังได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือวัสดุ อุปกรณ์ เครื่องจักรกล และต้นทุนเริ่มต้นในการเข้าร่วมโครงการ การศึกษาด้านจุดอ่อนของโครงการพบว่า หน่วยงานภาครัฐบางส่วนยังไม่ได้ให้ความสนใจอย่างแท้จริง เจ้าหน้าที่โครงการเข้าไม่ถึงเกษตรกรบางจุดบางพื้นที่ การอบรมให้ความรู้ บางเรื่องไม่มีการสาธิตหรือทำการทดลองให้ประชาชนได้เห็นจริง ทำให้ประชาชนบางส่วนไม่สามารถนำไปปฏิบัติได้ หลังการให้ความรู้หรือให้การอบรมแล้ว ความรู้บางเรื่องไม่มีการติดตามผลงาน หรือผลการปฏิบัติของเกษตรกรว่าได้ผลเป็นอย่างไร นอกจากนี้การบริหารจัดการบางเรื่องมีขั้นตอนการทำงานที่มีขั้นตอนที่ล่าช้า เช่น การขอความช่วยเหลือต้องเป็นไปตามขั้นตอนของโครงการหรือขั้นตอนของศูนย์ ซึ่งเกิดความล่าช้าไม่ทันเหตุการณ์ การศึกษาด้านโอกาสในการขยายผลพบว่า โครงการนี้มีโอกาสในการขยายผลต่อยอดโครงการได้ เนื่องจากเป็นโครงการพระราชดำริที่ทรงเน้นการช่วยเหลือประชาชนโดยเฉพาะในภาคการเกษตร โครงการสามารถประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนในพื้นที่อื่นๆ ได้รับรู้ข้อมูลได้อีก ทั้งยังเป็นแหล่งดูงานของคนทั้งประเทศและต่างประเทศได้ การศึกษาทางด้านข้อจำกัดและปัญหาอุปสรรคของโครงการพบว่า เกษตรกรไม่สามารถหาตลาดการจำหน่ายผลผลิตทางเกษตรมารองรับได้ การดำเนินโครงการพบปัญหาหลักในเรื่องของการใช้น้ำเพื่อการเกษตรที่มีไม่เพียงพอ ภาระหน้าที่ของเจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานอื่นที่เข้าร่วมโครงการที่มีหน้าที่ประจำอยู่

แล้ว ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างเต็มที่ พื้นที่ทำกินของประชาชนบางส่วนมีจำกัด ไม่สามารถดำเนินบางโครงการได้ นอกจากนี้ เรื่องค่านิยมของประชาชนบางส่วนในท้องถิ่น ที่นิยมอาชีพรับจ้างซึ่งให้ผลตอบแทนที่เร็วกว่า

อภิปรายผลการศึกษา

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตของครัวเรือนเกษตรกรที่ทำการเกษตรอย่างพอเพียงตามแนวพระราชดำริ การพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้นต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงหลักการ 3 อย่าง ได้แก่ ความพอประมาณ หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียง ต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว เป็นการเตรียมพร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล คือ มีมาตรการป้องกันความเสี่ยงที่รอบคอบและรัดกุมไปสู่อะไรก็ตาม หลักการดังกล่าวต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไข 2 ประการ อันได้แก่ เงื่อนไขของความรอบรู้ รอบคอบ ระมัดระวัง ซึ่งเป็นพื้นฐานของความมีเหตุมีผลที่จะอธิบายความพอประมาณ ไม่เกินตัว และก่อให้เกิดภูมิคุ้มกันที่ดี และเงื่อนไขของความยุติธรรม จริยธรรม ความเพียร ความซื่อสัตย์ สุจริต เป็นพื้นฐานของการกระทำและการใช้เหตุผลที่จะไม่เข้าข้างตนเองหรือก่อให้เกิดความเดือดร้อนกับส่วนรวม (เอกสารการฝึกอบรมเกษตรกรตามแนวพระราชดำริปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง “เกษตรทฤษฎีใหม่” ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2550 : 4-5)

การศึกษาพบว่าครัวเรือนเกษตรกรที่ทำการเกษตรอย่างพอเพียงตามแนวพระราชดำริมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการหลักความพอประมาณ หลักความมีเหตุมีผล และหลักการสร้างระบบภูมิคุ้มกัน ดังนี้

หลักความพอประมาณ ได้แก่การใช้ทรัพยากรอย่างไม่ฟุ่มเฟือย การใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า รู้จักเลือกซื้อและเลือกใช้วัสดุสิ่งของเพื่อการผลิต การประกอบอาชีพ ของครัวเรือน ซึ่งสามารถทำให้ลดต้นทุนการผลิตได้ ผลผลิตที่ได้บางส่วนนำไปใช้เพื่อการบริโภคภายในครอบครัว ผลผลิตที่เหลือนำไปจำหน่ายเพื่อเป็นรายได้ของครอบครัว

หลักความมีเหตุมีผล ได้แก่การตัดสินใจผลิตและเลือกการดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงๆ ทำการเกษตรแบบผสมผสานตามหลักทฤษฎีใหม่ การเลี้ยงสัตว์พื้นบ้านให้ได้ผลผลิตที่ดีตามที่เกษตรกรได้เข้าร่วมรับการอบรมจากทางโครงการของศูนย์ศึกษาเพื่อการพัฒนาห้วยทรายฯ เช่น การเลี้ยงไก่ วัว การเลี้ยงปลา การส่งเสริมการปลูกข้าวโพดหวาน ปลูกแตงโมไร้เมล็ด ปลูกแตงโมเหลือง ปลูกแตงโมพันธุ์จินตหราซึ่งเป็นพืชล้มลุกที่ให้ผลผลิตที่เร็ว และการส่งเสริมการทำสวนครัว การเลือกประเภทการเกษตรตามสภาพแวดล้อมของท้องถิ่น เน้นการใช้ทรัพยากรและวัตถุดิบที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น ทำให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการผลิต ตลอดจนลดการนำเข้าทรัพยากรและวัตถุดิบเพื่อการผลิตจากภายนอกให้มากที่สุด

หลักการสร้างระบบภูมิคุ้มกัน ได้แก่การจัดการและการพัฒนาทางการเกษตรโดยเน้นการผลิตเพื่อการบริโภคภายในครัวเรือนก่อน การใช้วัสดุท้องถิ่นในการผลิตปุ๋ยชีวภาพ ลดการพึ่งพา การซื้อปุ๋ยวิทยาศาสตร์ซึ่งมีราคาแพงกว่า และลดการใช้สารเคมีปราบศัตรูพืช การปลูกผักปลอดสารพิษ

ด้านเงื่อนไขของความรอบรู้ รอบคอบ ระมัดระวังของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ การศึกษาพบว่าในภาคการผลิตทางการเกษตรมีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น การใช้แรงงานในครัวเรือนเกษตรกรและแรงงานภายในหมู่บ้านมากกว่าการพึ่งพาเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่มีค่าใช้จ่ายสูง นอกจากนี้สมาชิกกลุ่มแม่บ้านยังมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการผลิตของใช้ประจำวันเพื่อใช้เองภายในครัวเรือนและชุมชน ซึ่งความรู้ต่างๆ

เหล่านั้นได้รับจากการเข้าอบรมที่ศูนย์ศึกษาเพื่อการพัฒนาห้วยทรายฯ ได้แก่การผลิตสบู่ น้ำยาล้างจาน โดยใช้วัสดุท้องถิ่น ด้านเงื่อนไขของความยุติธรรม จริยธรรม ความเพียร ความซื่อสัตย์ สุจริต การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการผลิตทางการเกษตร และการผลิตของใช้ประจำวันเป็นการแสดงให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน การพึ่งแรงงานคนในท้องถิ่นเป็นการสร้างงานและสร้างความสัมพันธ์ที่ดีที่เกิดขึ้นในชุมชน เป็นการลดปัญหาทางสังคม และเป็นการส่งเสริมจริยธรรม ความเพียร ความซื่อสัตย์ สุจริตของสมาชิกในชุมชน

การเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตของครัวเรือนเกษตรที่ทำการเกษตรอย่างพอเพียงตามแนวพระราชดำรินั้น การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของเกษตรกรและครัวเรือนเกษตรนั้นนอกเหนือจากการพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงหลักความพอประมาณ หลักความมีเหตุมีผล หลักการสร้างระบบภูมิคุ้มกัน ตลอดจนการมีความรอบรู้ รอบคอบ ระมัดระวัง และมีความยุติธรรม จริยธรรม ความเพียร ความซื่อสัตย์ สุจริตแล้ว การศึกษาพบว่าการเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตของครัวเรือนเกษตรที่ทำการเกษตรอย่างพอเพียงตามแนวพระราชดำรินี้มีศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เป็นหน่วยงานหลักและเป็นศูนย์กลางในการขับเคลื่อนโครงการ องค์ประกอบอื่น ได้แก่ ครัวเรือนเกษตรที่เข้าร่วมโครงการ ผู้นำชุมชน และส่วนราชการต่างๆ ที่ให้ความร่วมมือและช่วยเหลือเกษตรกรตามโครงการ (ภาพที่ 4) นอกจากนี้การศึกษายังพบว่าปัจจัยแห่งความสำเร็จของการดำเนินโครงการดังกล่าวมีองค์ประกอบต่างๆ ดังต่อไปนี้

เป็นโครงการที่ประชาชนให้ความความเชื่อถือ ศรัทธาใจพอเพียงเป็นหนึ่งในแนวพระราชดำริพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ได้พระราชทานเป็นปรัชญาในการดำรงชีวิตที่ยึดหลักความพอเหมาะพอดี มีเหตุมีผลและความไม่ประมาท เป็นแนวทางแก้ไขให้รอดพ้น

และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง เป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิตแบบทางสายกลาง มีความขยันหมั่นเพียรในการประกอบสัมมาอาชีพ รู้จักใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด รู้จักประมาณตน และดำรงชีวิตอย่างรู้จักการคิด การอยู่ และการกินอย่างพอเพียง

ความสำเร็จในการขับเคลื่อนโครงการของศูนย์ห้วยทรายฯ “ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เป็นแหล่งเรียนรู้ ทั้งทางตรงและทางอ้อม ในเรื่องการอนุรักษ์ ฟื้นฟู ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งถ่ายทอดวิชาการและเทคโนโลยีให้กับประชาชนเพื่อเป็นทางเลือกในการพัฒนาอาชีพ ตามภูมิสังคม โดยการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนหมู่บ้านรอบศูนย์ฯ ให้มีอาชีพ รายได้ และมีความสุขอย่างยั่งยืน โดยนำเนินชีวิตตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง”

องค์ความรู้ที่เกษตรกรได้รับ ศูนย์ศึกษาเพื่อการพัฒนาห้วยทรายฯดำเนินการศึกษา วิจัย ทดลอง ตามแนวพระราชดำริ รวบรวมผลการศึกษา ผลการวิจัย ผลการทดลอง จัดทำเป็นองค์ความรู้ เพื่อใช้ในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ และเพื่อใช้เป็นคู่มือในการขยายผลสู่ประชาชนโดยรอบพื้นที่ ให้ความรู้เพิ่มเติมกับสมาชิกเดิมเพื่อพัฒนาการดำเนินกิจกรรมของสมาชิก โดยเน้นการพัฒนาอย่างยั่งยืน และเป็นไปตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สามารถใช้เป็นตัวอย่งแก่ประชาชนที่ยังไม่ได้เข้าร่วมโครงการ และใช้เป็นที่ศึกษาดูงานให้กับคณะศึกษาดูงาน

ความตั้งใจของตัวเกษตรกรเอง เป็นเรื่องของความตั้งใจในการปฏิบัติ ทำตามด้วยความอดทน ความเชื่อถือน้องค์ความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดมา ตลอดจนคำแนะนำต่างๆ ที่ได้รับจากศูนย์ศึกษาเพื่อการพัฒนาห้วยทรายฯ

ความรู้ความสามารถของบุคลากรและวิทยากร เจ้าหน้าที่ของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย

วารสารมหาวิทยาลัยคริสเตียน

ปีที่ ๑๘ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม - สิงหาคม) ๒๕๕๕

อันเนื่องมาจากพระราชดำริ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ขยายผลมีความรู้ในเรื่องงานมวลชนสัมพันธ์ การประชาสัมพันธ์เศรษฐกิจพอเพียง เกษตรทฤษฎีใหม่ เกษตรผสมผสาน เจ้าหน้าที่ที่สามารถทำหน้าที่ได้มากกว่าหนึ่งหน้าที่ เจ้าหน้าที่ของศูนย์ฯ รวมถึงเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานต่างๆ มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน สามารถใช้ความชำนาญในแต่ละด้าน

ความสามัคคีทำงานร่วมกันได้ ความเอาใจใส่ของเจ้าหน้าที่โครงการในการถ่ายทอดความรู้ ติดตามประเมินผลโครงการ และการทำงานร่วมกันในลักษณะเป็นที่ปรึกษา

ข้อเสนอแนะต่อการดำเนินโครงการการเกษตรอย่างพอเพียงตามแนวพระราชดำริ

1. ภาครัฐควรมีการติดตามและประเมินผลโครงการการเกษตรอย่างพอเพียงตามแนวพระราชดำริอย่างต่อเนื่อง เพื่อที่จะได้ทราบถึงปัญหาอุปสรรคต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นจนทำให้การดำเนินโครงการไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร

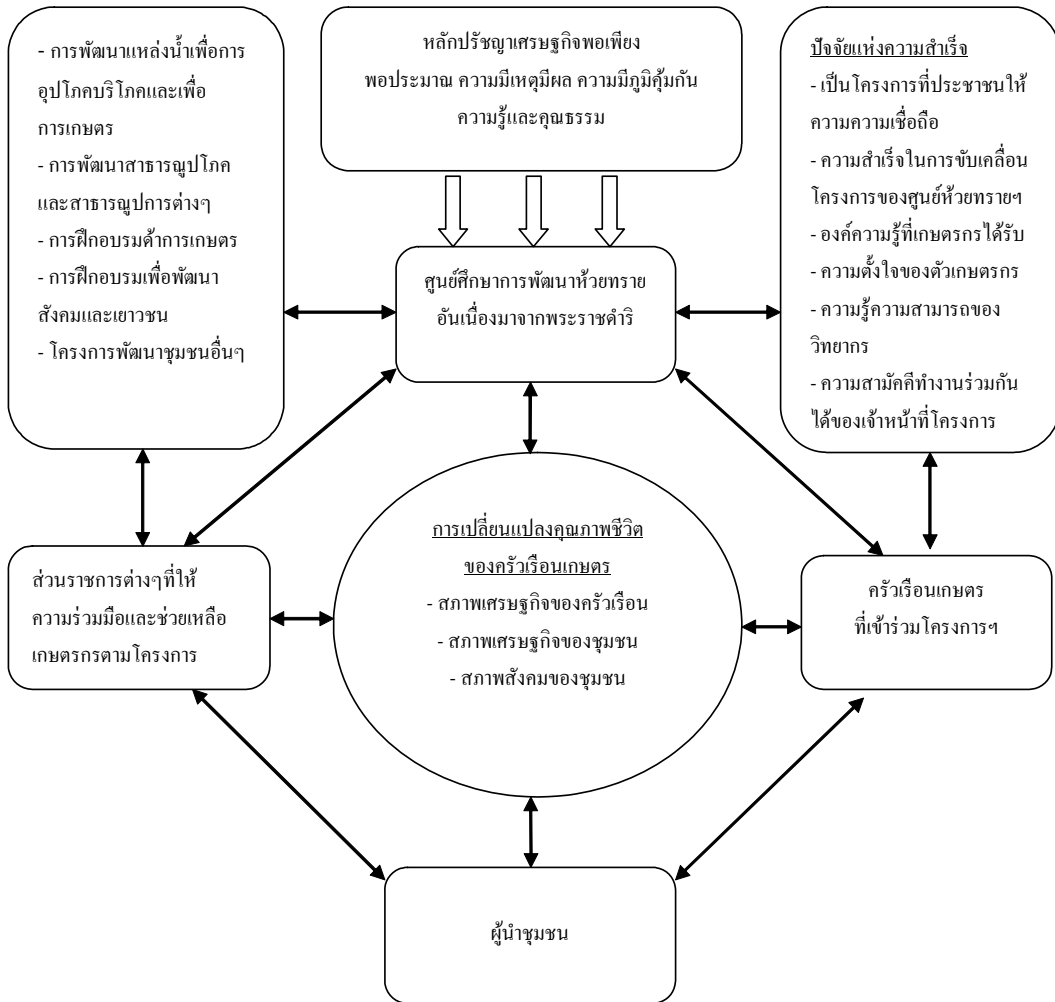
2. ภาครัฐควรดำเนินการจัดหาแหล่งน้ำเพิ่มเติมให้แก่เกษตรกรในพื้นที่โครงการ ตลอดจนการบริหารจัดการน้ำเพื่อแก้ไขปัญหาหลักในเรื่องของการใช้น้ำเพื่อการเกษตรที่มีไม่เพียงพอ

3. ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เกษตรกรและสมาชิกของครัวเรือนเกษตรกรได้รับประโยชน์จากการดำเนินโครงการให้มากที่สุด

4. การอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาการเกษตรในเรื่องต่างๆ ควรแสดงการสาธิตหรือทำการทดลองให้ประชาชนได้เห็นจริงในทุกๆ เรื่อง เพื่อให้เกษตรกรและสมาชิกของครัวเรือนเกษตรกรสามารถนำไปปฏิบัติได้

5. เพิ่มการประชาสัมพันธ์เพื่อให้ประชาชนได้เข้าถึงหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมากยิ่งขึ้น

6. การขยายผลการดำเนินโครงการควรคำนึงถึงความพร้อมทางด้านอัตรากำลังของเจ้าหน้าที่โครงการและวิทยากร ตลอดจนหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

ภาพที่ 4 รูปแบบองค์ประกอบกระบวนการเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตของครัวเรือนเกษตรกรที่ทำการเกษตรอย่างพอเพียงตามแนวพระราชดำริ

บรรณานุกรม

คณะอนุกรรมการการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง. (2548). เศรษฐกิจพอเพียงคืออะไร.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. ม.ป.ท.

เทศบาลเมืองชะอำ. (2553). รายงานกิจการประจำปี 2553. เทศบาลเมืองชะอำ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี.

- ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. (2550). เอกสารประกอบการฝึกอบรม
เกษตรกรตามแนวพระราชปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง “เกษตร ทฤษฎีใหม่”. ศูนย์ศึกษาการพัฒนา
ห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตำบลสามพระยา อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี.
- _____. (2552). แผนปฏิบัติการประจำปี 2552. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ.
กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน.
- ศูนย์อำนวยการโครงการพัฒนาตามแนวพระราชดำริ. (2553). แผนปฏิบัติการประจำปี 2553 ศูนย์ศึกษาการ
พัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน.
- _____. (2554). แผนปฏิบัติการประจำปี 2554. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ.
กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน.
- องค์การบริหารส่วนตำบลสามพระยา. (2554). แผนยุทธศาสตร์การพัฒนา พ.ศ. 2554 - พ.ศ. 2558.
องค์การบริหารส่วนตำบลสามพระยา อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี.

